

Akademik Sosyal Arařtırmalar Dergisi
The Journal of Academic Social Science
Yıl: 1, Sayı: 1, Aralık 2013, s. 218-225

Jale KARACAN¹

DOĞALCI EKOLDE F.M. DOSTOYEVSKİ'NİN YERİ

ÖZET

Doğalcı ekol, 1840'lı yıllara doğru Rus edebiyatında ortaya çıkmış ve 1850'li yıllara kadar da varlığını sürdürmüştür. 1820-1830'lu yıllar arasında gerçekçi yöntemi benimseyen A.S.Puşkin, M.Y. Lermontov ve özellikle de N.V. Gogol'un yapıtları sayesinde realizm akımı, 1840'lı yıllarda Rus edebiyatına egemen olur.

Doğalcı ekolün en önemli temsilcisi N.V.Gogol, kuramcısı ise V.G.Belinski olarak kabul edilir. Belinski Rus edebiyatından, insanlığa sonsuz sevgi ve saygı duyulması, gerçeğin yalın bir anlatımla aktarılması, çağdaş toplumun sanatsal açıdan analiz edilmesi gibi ilkelerin gerçekleştirildiği eserler talep etmektedir. Bunların yanı sıra edebi alanda da pek çok yenilik ve değişim gerçekleşir. Rus edebiyatında geleneksel konular yeni bir tarzda ele alınır. Bu ekolde N.A.Nekrasov, İ.S.Turgenyev, İ.A.Gonçarov, F.M.Dostoyevski, V.İ.Dal, D.V.Grigoroviç gibi pek çok Rus yazar, çağdaş Rus toplumunun günlük yaşamını eserlerinde ele alır. Edebiyat yaşamına *İnsancıklar (Bedniye lyudi, 1846)* adlı romanıyla başlayan F.M.Dostoyevski, bu ekolün temsilcileri tarafından ikinci N.V.Gogol olarak kabul edilir. F.M.Dostoyevski'nin bu eseri, doğalcı ekolün konu ve figürlerinin işlenişi açısından önemli bir yere sahiptir. Dostoyevski, daha önce yüzeysel olarak anlatılan fakir insanların yaşamlarını bu ekol içerisinde gerçekçi ve derinlemesine ele alarak, bu insanların iç dünyalarını eserlerinde yansıtmış ve böylece bir ilki gerçekleştirmiştir.

Anahtar kelimeler: F.M. Dostoyevski, doğalcı ekol, realizm, akım.

THE PLACE OF F. M. DOSTOYEVSKY IN NATURALISTIC SCHOOL

ABSTRACT

The Naturalistic school appeared in Russian literature in the beginning of 1840s and persisted until the 1850s. Between 1820-1830s due to A.S.Pushkin's, M.Y.Lermontov's and in particular N.V.Gogol's useing adopting realistic methods in their works in the 1840s realism as a flow would be dominated in Russian literature.

N.V.Gogol is considered as the most important representative of the naturalistic school and V.G.Belinski is thought to be the theorist of the same school. Belinski demand from Russian litterature to have eternal love and respect for humanity and to transfer reality in a simple way and to analyse modern society in artistic way. In addition to this, in literature field there have been many changes and novelities. In Russian literature, traditional subjects are dealt with in a new manner. Many Russian writers works such as

---

¹ Araştırma Görevlisi, Gazi Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Rus Dili ve Edebiyatı, jkaracan06@hotmail.com

N.A.Nekrasov, İ.S.Turgeniev, İ.A.Goncharov, F.M.Dostoyevsky, V.İ.Dal, D.V.Grigorovich went around the modern Russian society's everyday life theme. After his famous roman *Poor Folk* (1846) F.M.Dostoyevsky was accepted as a second N.V.Gogol by representatives of school. In this work F.M.Dostoyevsky transforms in the handling of the naturalistic school subjects and figures. In his works, Dostoyevsky breaks new ground by reflecting poor people's inner world in this school where these people lifes' are told superficially.

Keywords: F.M.Dostoyevsky, Naturalistic school, Realism, Flow.

GİRİŞ

Doğalcı ekol (Naturalnaya şkola), 1840'lı yıllara doğru Rus edebiyatında doğmuş ve 1850'li yıllara kadar da varlığını sürdürmüştür. Doğalcı ekolün ortaya çıkışıyla ilgili farklı görüşler vardır. Bu ekol, bir taraftan 19. yüzyılın ilk yarısında Rus edebiyatındaki gelişiminin bir sonucu olarak kabul edilirken, diğer taraftan 19. yüzyılın ikinci yarısında devrimci demokrat ve liberal kesim arasındaki ideolojik bir çatışma olarak incelenir (Kuleşov, 1982: 5). Rus dilbilimci V.V.Vinogradov'un "*ekol kısa süreli bir oluşumdur ve sanatsal farklılıkların kronolojik açıdan birleştiği noktada ortaya çıkar*" (Kuleşov, 1982: 7) ifadesinden yola çıkarak, doğalcı ekolün 1830'lu yıllardan itibaren A.S.Puşkin'in, M.Y. Lermontov'un ve özellikle de N.V. Gogol'un eserleri sayesinde gelişen realizm akımının bir aşaması olduğunu söyleyebiliriz (Kuleşov, 1982: 17). Böylelikle 1840'lı yıllarda eleştirel realizminin başlangıç etabı doğalcı ekol adını alır (Belinski, 2013). Doğalcı ekolün kuramcısı ünlü eleştirmen V.G. Belinski sayesinde de bu ekol içerisinde realizm akımı teori ve uygulamada bir uyuma kavuşur.

"Doğalcı ekol" terimi ilk olarak eleştirmen F.V. Bulgarin tarafından 26 Ocak 1846 tarihinde "Severnaya pçela" adlı dergide Belinski ve çevresindeki topluluğun sıradanlığını ve basitliğini vurgulamak amacıyla kullanılır. Belinski ise bu terime olumlu bir anlam yükleyerek "*doğalcı ekol, doğal, gerçek yaşamı abartısız bir biçimde tasvir etmeye çalışan bir akımın sonucudur*" diye ifade eder. Belinski sayesinde bu terim edebi alanda da yaygın bir şekilde kullanılır. Böylece doğalcı ekolün amacı, edebiyatı realizmin ve toplumsal mücadelenin içine sokmak olur (Kuleşov, 1982: 11). Buradan doğalcı ekolün iki anlayışı benimsediğini belirtmek mümkündür: "gerçekçilik" ve "doğalcılık" (Kuleşov, 1982: 15). Ünlü dilbilimci R.O.Yakobson'un tasviriyle "*realizm, gerçeği daha yakından aktarmayı amaçlayan ve doğruya ulaşmayı hedefleyen sanatsal bir akımdır. Realizm sayesinde gerçeği ve doğru olanı bizlere gösteren eserleri yorumlayabiliriz*" (Yakobson, 1987: 387). Belinski'den sonra ekolün en önemli organizatörü N.A.Nekrasov'dur.² Nekrasov bu ekolün sadece aktif organizatörlerinden biri değil, ayrıca en yetenekli yazarlarından (Kuleşov, 1982: 26). Yayınladığı *Petersburg Fizyolojisi (Peterburgskaya fiziologiya,1845)*³ ve *Petersburg Derlemesi (Peterburgskiy sbornik,1846)*⁴ bu ekolün gelişiminde etkili olur (Kuleşov, 1982: 32). Bu ekolün üçüncü önemli

² Doğalcı ekol terimi Nekrasov'un "Petersburg'un Köşeleri" ("Peterburgskiye ugli",1845) adlı denemesiyle bağlantılı olarak çıkmıştır (Kuleşov, 1982: 26).

³ "Petersburg Fizyolojisi" 1840'lı yıllar için düzyazımın ortaya çıkmasında etkili olur (Kuleşov, 1982: 37).

⁴ "Petersburg Derlemesi" ile birlikte eserler fizyolojik denemeden uzun öykü türüne ve romana geçer. Sanatsal metot natüralizmden realizme geçer. Duygular, düşünceler doğadan kopya edilmiş gibi değildir (Kuleşov, 1982: 42).

temsilcisi ise A.İ.Herzen'dir. Belinski, Herzen ile birlikte felsefeyi yaşama dahil etmeyi tasarlar (Kuleşov, 1982: 25).

Belinski, "Literaturnıye Meçtaniye" adlı makalesinde doğalcı ekolün dönemlerini belirler (Kuleşov, 1982: 17). Bu ekolün ilk dönemi olan 1835–1839 tarihleri arasında ekol içerisinde tam bir birlik yoktur. Bu birlik, Gogol'un yurtdışından döndükten sonra 1842 tarihinde yazdığı *Ölü Canlar (Myortviye duşi)* eseriyle gerçekleşir (Kuleşov, 1982: 18). Belinski, Gogol'un eserinin ortaya çıkışıyla bu ekolün toplumun bilincine yer ettiğini ve hem sanatta hem de edebiyatta etkili olduğunu ifade eder (Kuleşov, 1982: 13).

Doğalcı ekolün şekillenmesinde bir sonraki periyot 1839–1842 tarihlerini kapsar. Bu ekolün yayın organlarından "Oteçestvenniye zapiski" ve "Sovremennik" adlı dergilerle de edebi alanda gelişimini sürdürür. Belinski, düşünsel elementlerin sanatsal yaratıcılığa sızmasından ve güncel konulardan bahseder.

1842–1845 tarihleri arasında Gogol'un *Ölü Canlar* adlı eseri ve Belinski'nin makaleleri edebiyatta bir çığır açar. Gogol'un uzun öyküleriyle ilgili makalede yeni düzyazı anlatı türünün yapısından bahsedilir. Gogol çağdaş edebiyatın öncüsü olarak görülür. Gogol'un düşünceleri ve mizahi yönü pek çok yazar tarafından çağdaş edebiyatın temeli olarak kabul edilir. Bu tarzda oluşturulan eserler ekolün gelişiminde önemli bir yere sahip olur (Kuleşov, 1982: 18). Öncü ve demokratik bir fikri ileri süren Belinski, Rus realistlerine yaşamı abartısız bir biçimde tasvir etmelerini öğütler. "1843 Yılına Edebiyatına Bakış" (Vzglyad na russkuyu literaturu 1843 goda) adlı makalesinde Belinski, *Ölü Canlar*'ın çağın edebi problemini tamamıyla çözdüğünü belirtir (Kuleşov, 1982: 10).

1845–1848 tarihleri bu ekolün gelişiminde zirveye ulaştığı dönemlerdir (Kuleşov, 1982: 19). Pek çok yazar ve düşünür bu ekolün katılımcısı olur ve sanatlarının temelini bu ekolün bünyesinde oluştururlar. Farklı bakış açılarına sahip olan bu yazarlar, gerçeği yansıtmada başarılı eserler verirler (Kuleşov, 1982, s.7). Bu dönemde Dostoyevski'nin *İnsancıklar (Bednye lyudi, 1846)*, A.İ.Herzen'in *Suçlu Kim? (Kto vinovat? 1846)*, İ.A.Gonçarov'un *Sıradan Bir Olay (Obiknovennaya istoriya, 1845)* adlı eserleri, fizyolojik denemeler, Belinski'nin makaleleri doğalcı ekolün gelişiminde etkili olur.

"1845 Yılı Edebiyatına Bakış" ("Vzglyad na russkuyu literaturu 1845 goda") adlı makalesinde Belinski, ekolün teorik ve estetik bakış açısını şekillendirir ve şu açıklamayı yapar: "Edebiyatımızdaki yeni akım, tam anlamıyla 1836 tarihinden, yani halkımız Gogol'un Mirgorod ve Müfettiş (Revizor) adlı eserlerini okuduğu andan itibaren ortaya çıkmıştır. O andan itibaren edebiyatın gidişatı, gelişiminin özü, edebi tarihimizin çıkarı yeni ekolün başarılarından ibarettir" (Kuleşov, 1982: 13). Aynı makalede Belinski, bu ekolün bir okul ve ilkesinin de realizm olduğunu ifade eder (Kuleşov, 1982: 47).

1848 tarihinden itibaren doğalcı ekolde kopmalar meydana gelir (Kuleşov, 1982: 19). Doğalcı ekol yazarlarının doğruya, doğal olana yönelme istekleri farklı sanatsal eğilimlere yol açar: Bu yazarlardan A.İ.Herzen, N.A.Nekrasov, İ.S.Turgenev, İ.A.Gonçarov, F.M.Dostoyevski, Saltıkov-Şçedrin realizme eğilim gösterirken; V.İ.Dal, İ.İ.Panayev, Ya. P. Butkov gibi yazarlar doğalcılığa yakın bir tutum benimser. (Belinski, 2013). Belinski'nin 1848 yılında ölümüyle ekol içerisinde kutuplaşmalar başlar ve hükümetten gelen baskılar nedeniyle

doğalcı ekol varlığına ara vermek durumunda kalır, ancak realist süreç devam eder (Kuleşov, 1982: 16).

19.yüzyıl Rus edebiyatında Gogol ve Belinski sayesinde adım adım realizm estetiği ile realist dünya görüşü oluşur. Bu dünya görüşü oluşturulurken ekol içerisinde bazı ilkeler ön plana çıkarılır. İnsanlığa sonsuz sevgi ve saygı duyulması, yalın bir anlatımla gerçeğin aktarılması, çağdaş toplumun sanatsal açıdan analiz edilmesi Belinski'nin Rus edebiyatından talep ettiği ilkelerdir (İstoriya russkoy literaturı XIX veka vtoraya polovina, 1987). Bunların yanı sıra edebi alanda da pek çok yenilik ve değişim gerçekleşir. Bu yenilikler genel olarak şu şekilde sıralanmaktadır:

*Fizyolojik deneme, uzun öykü ve roman gibi sanatsal nesir türlerine önem verilir.

*Gerçekçi anlatım önem kazanır.

*Gogol'ün ardından, memur zümresi, bu ekolün yazarları tarafından hiciv anlatımıyla kaleme alınır: N.A.Nekrasov'un şiirleri örnek verilebilir.

* A.İ. Herzen'in *Genç Bir Adamın Notları (Zapiski odnogo molodogo çeloveka,1840)*, İ.A. Gonçarov'un *Sıradan Bir Olay (Obiknovennaya istoriya,1845)* adlı eserlerinde olduğu gibi soylu kesiminin günlük yaşamından ve geleneklerinden bahsedilir.

*Şehir uygarlığının karanlık yönleri eleştirilir (N.A.Nekrasov'un, Dal'in ve Ya. P.Butkov'un denemeleri).

* Saltıkov-Şçedrin'in *Karışık Bir İş (Zaputannoye delo,1848)* adlı eserinde olduğu gibi "küçük insan" teması işlenir:

*A.S.Puşkin ve M.Y. Lermontov'dan itibaren çağın kahramanı konusu ele alınır: Örneğin; A.İ.Herzen'in *Suçlu Kim? (Kto vinovat?1846)*, İ.S.Turgenev'in *Gereksiz İnsanın Günlüğü (Dnevnik lişnego çeloveka,1849)* adlı eserleri.

*Kadının özgürleşmesi konusu işlenir: A.İ. Herzen'in *Hırsız Saksığan (Sorokavorovka,1848)*, A.V.Drujin'in *Polinka Saks (1847)* adlı eserleri örnek verilebilir.

*Doğalcı ekol Rus edebiyatında geleneksel konuları yeni bir tarzda ele alır. Çağın kahramanı konusu memur tipine yerini bırakır: İ.S.Turgenev'in *Andrey Kolosov (1844)*, A.İ.Herzen'in *Doktor Krupov'un Notlarından (İz zapisok doktora Krupova,1847)*, N.A.Nekrasov'un *Tihon Trosnikov'un Yaşamı ve Serüvenleri (Jizn i pohojdeniya Tihona Trosnikova,1843)* adlı eserleri.

*Köylü yaşamının gerçek yönleri yansıtılır: İ.S.Turgenev'in *Avcının Notları (Zapiski ohotnika,1852)*, D.V.Grigoroviç'in *Köy (Derevnya,1846)* ve *Anton Goremika (1847)* adlı eserleri.

*Boş gezen toprak ağalarının, köylülerin, küçük insanların ve memurların yaşamları ele alınır (Kuleşov, 1982: 132–192).

Halkın sentimental idealizmi, halkın dolaysız ve sade inancıyla kaynaşma çalışmaları, toprak ağası yaşamının basitliği ve alçalışı, tarihsel geçmiş gibi konular doğalcı ekolün işlediği motiflerdir (Kuleşov, 1982, s.15). Gogol'ün okulu olarak anılan bu ekol, yaşamın sıkıştırdığı

burjuvanın ruhunu anlamaya çalışır ve ifade eder. Bu küçük düşürülen halkın psikolojisinin iki yönü olan “hastalıklı boyun eğiş ve gurur” ilk kez Gogol okulu tarafından işlenir (Pereverzev, 1912: 17). Edebiyata getirdiği yenilikçi bakış açısıyla bu ekolde önemli bir yere sahip olan Gogol’ün ardından ikinci önemli isim ise F.M.Dostoyevski olur. F.M.Dostoyevski ele aldığı *İnsancıklar (Bedniye lyudi,1846)* adlı eserini ev arkadaşı D.V.Grigořoviç’e okur. Grigořoviç eseri Nekrasov’a, Nekrasov ise ünlü eleştirmen Belinski’ye ulaştırır (Seleznev, 1981, s.63). Dostoyevski bu eseriyle Rusya’nın yeni Gogol’ü olarak ilan edilir. Eleştirmen Belinski, ülkülerinin gerçek yansıtıcısı olarak gördüğü Dostoyevski’ye şunları söyler: “*Ne yazdığınızı farkında mısınız? Bize gösterdiğiniz bu gerçeği kendiniz mi düşündünüz, 20 yaşınızda bunu anlamış olabilir misiniz? Gerçek, sizde yetenek olduğunu ve gelecekte büyük bir yazar olacağınızı müjdeliyor*” (Seleznev, 1981: 64).

Belinski ve çevresindeki arkadaşları Dostoyevski’nin eserini her şeyden önce sosyalist bir roman olarak ele alır (Seleznev, 1981, s.66). Belinski, Dostoyevski ile ilk karşılaştıkları andan itibaren kendi düşüncelerini saklamaz, hatta bu konuda acemi olan Dostoyevski’yi eğitmeye, bir sosyalist olarak ilerlemesi için ona destek olmaya çalışır. O dönemlerde Dostoyevski, Belinski’nin öğretilerine kulak verir. Belinski hakkında ise şunları söyler: “*Aceleci bir tavırla beni kendi düşüncesine çekmeye çalışıyordu, onu koyu bir sosyalist buldum. O sıralar onun düşüncelerini tutkuyla benimsiyordum*” (Seleznev, 1981: 85). Dostoyevski, bilinçaltını besleyen ilk tutkuyu ve hayalperest bir ruhtan gerçek dünyaya çıkışını olgunluk döneminde ise şu şekilde açıklar: “*Biz o dönemin teorik, sosyalist fikirlerine tutulmuştuk. O sıradaki bütün yeni fikirlerle Petersburg’da iken tanışmıştık. Bu fikirler kutsal, ahlaksal hatta beşeri ve insanlığın gelecekteki ilkeleri olarak kabul edilmekteydi. 1846 yılında Belinski’nin etkisiyle gelecekteki “yenilenmiş dünyaya” ve komünist toplumunun kutsallığına inanmıştım...*” (Seleznev, 1981: 88).

Dostoyevski, *İnsancıklar* adlı eserinde doğalcı ekolün ilkelerinden biri olan küçük insan temasını işler. Eserin başkahramanı Devuşkin sıradan, düşük dereceli bir devlet memurudur. Yaşamını oldukça zor koşullar altında sürdürmektedir. Devuşkin bu zor yaşam koşullarının yanı sıra mesleki kariyerindeki talihsizliklerle de okuyucuda acıma duygusu uyandırmaktadır. Devuşkin’in mektuplaştığı Varenka’ya mesleğe başladığı zamanı anlattığı sahne, Devuşkin’in hayatta ne kadar önemsiz bir varlık olduğunu yansıtmaktadır:

“Göreve başladığımda on yedi yaşındaydım; neredeyse otuz yıldır çalışıyorum. İş kıyafetimin üzerimde yıprandığını söylememe gerek yoktur. Olgunlaştım, akıllandım, insanları tanıdım. Bu dünyada belli zamanlarda yaşadım diyebilirim. Bir keresinde nişan almam için beni aday göstermek istediler. Belki inanmazsınız, ama gerçekten yalan söylemiyorum. Gelgelelim anacığım, çekemeyenler oldu. Canımcığım, ben cahil, aptal bir adam olsam da yüreğim herkesinki gibidir. Kötü adamın bana ne yaptığını biliyor musunuz, Varenka? Onun ne yaptığını söylemek bile ayıp olur. Bunu neden yaptı? Soracaksınız. Bunu, ben sessiz, sakin, yufka yürekli bir adam olduğum için yaptı. Beni çekemediler. Önce “aman Makar Alekseyeviç, şöyle böyle ...” diye başladılar. Sonra “ne? Makar Alekseyeviç mi? aman

sormayın!” dediler. Şimdi de söz bana gelince “ne olacak, Makar Alekseyeviç işte”. Makar Alekseyeviç’i alay konusu haline getirdiler. Beni sadece alaya almakla kalmadılar, çizmemden kıyafetime, saçımdan fiziğime kadar hakaret ettiler. Bu hakaretleri her gün yinelediler. Artık alıştım; her şeye alışırım ben, çünkü sessiz, küçük bir insanım ben.” (Dostoyevski, 2001).

Kendi kişiliğinden bahseden Makar Alekseyeviç, son cümlesiyle hem insanların gözünde hem de kendi taktirinde ne kadar zavallı bir varlık olduğunu vurgulamaktadır. “Küçük insan” tipine, Dostoyevski’nin *Öteki (Dvoynik,1846)*, *Bay Proharçin (Gospodin Proharçin,1846)*, *Polzunkov (1848)*, *Bir Yufka Yürekli (Slaboe serdtse,1848)* adlı eserlerinde de görülmektedir (Fridlender, 1996: 29).

Doğalcı ekole “Petersburg Derlemesi” sayesinde yerleşen insan duygularının ve düşüncelerinin doğadan taklit edilmeden yansıtılması ilkesine Dostoyevski’nin *İnsancıklar* adlı eserinde rastlamak mümkündür (Kuleşov, 1982: 42). Fakir, evladını yoksulluk nedeniyle kaybeden ve memuriyetinde uğradığı iftira nedeniyle yaşamı altüst olan Gorşkov ile Devuşkin arasında geçen sahne hem duyguların gerçekçiliği hem de dönemin küçük, çaresiz insanını yansıtması bakımından dikkat çekmektedir:

“Gorşkov odaya girip başıyla selam verdi. Kirpikleri her zamanki gibi yaşlıydı. Ayaklarını yere sürtüp duruyor, ağzından tek bir sözcük çıkmıyordu. Kırık bir iskemleye oturttum, çünkü başka iskemle yoktu. Çay ikram ettim, uzun bir süre özür diledi, sonunda bardağı aldı. Çayı şekersiz içmek istedi. Ben şeker alması için⁵ ikna etmeye çalışınca yine özür dilemeye başladı. Uzun süre şeker almayı reddetti. Bir süre sonra en küçük şeker parçasını alarak çayının tatlı olduğuna beni ikna etmeye çalıştı. Hey gidi yoksulluk, insanları hiçliğe sürüklüyor.” (Dostoyevski, 2001).

İnsancıklar romanının ardından Dostoyevski, yeni bir romana başlar: *Öteki*. Genel olarak bu eser gereğinden fazla uzatılmış ve sıkıcı bulunmaktadır (Seleznev, 1981: 97). Bu eserin yayımlanmasından itibaren Belinski başta olmak üzere pek çok kişi Dostoyevski’ye yüz çevirir. Çünkü *Öteki*’de, Belinski’nin soyut hümanizm olarak nitelendirdiği duygu ağır basmaktadır, çok az ulusallık ve halkçılık duygusu vardır (Seleznev, 1981: 114). Belinski, *Öteki* adlı öykünün fantastik özelliğini de eleştirir. Belinski, “*zamanımızda fantastik unsurlar akıl hastanesinde olur, edebiyatta değil; doktorların bünyesinde olabilir, yazarların değil*” diye açıklar (Seleznev, 1981: 98). Oysa bu eserdeki kahraman Bay Golyadkin, Dostoyevski’den başkası değildir. Kişilik bölünmesi yaşayan yazarın iki yönünün yazıya dökülmüş halidir. Bir yanda alçakgönüllü, üzgün, hiç yoktan öfkelenen gerçek Dostoyevski; öbür yanda başarının şımarttığı, gösteriş meraklısı, yerli yersiz saldırılarda bulunan Dostoyevski vardır.⁶

⁵ O dönemlerde çay içmek, özellikle şekerli çay içmek insanların varlıklı olduklarının bir göstergesidir. Bunu Devuşkin’in “insan çay içmemekten de sanki utanıyor; etraftakiler hep hali vakti yerinde insanlar, ayıp oluyor... Başkalarına gösteriş olsun diye, kibarlık olsun diye içiyorum yani” sözlerinden de anlamaktayız (Dostoyevski, 2001).

⁶ Dostoyevski’nin pek çok eseri otobiyografik özellik taşır. *Ev Sahibesi* adlı eserinde Ordinov karakteri, *Beyaz Geceler*’de hayalperest, *Budala*’da Knyaz Mışkin gibi pek çok kahramanı Dostoyevski’yi anımsatan özelliklere sahiptir (Fridlender, 1996: 18).

İnsancıklar ve *Öteki* adlı eserlerinden sonra Dostoyevski'nin Gogol'den ayrılışıyla ilgili iki karşıt görüş gelişir. V.G.Belinski, Dostoyevski'nin özgünlüğünü şu şekilde açıklamaktadır: “Dostoyevski'nin yeteneğinde öylesine bir özgünlük vardır ki, Gogol her zaman onun sanatının temelini oluşturmuş olsa da, Gogol'ün onun üzerindeki etkisi uzun sürmeyecektir.” (Viktoroviç, 1997:216).

K.Aksakov, S.Şeviryov, A.Grigoryev gibi slavsever eleştirmenler Belinski'nin bu düşüncesine karşıt olarak, Dostoyevski'nin Gogol'ün bir tekrarı olduğunu, *İnsancıklar* ve *Öteki* adlı eserlerinde Gogol'ün etkisinin olduğunu ifade ederler. A. Grigoryev, Gogol'ün *Bir Delinin Güncesi* (*Zapiski sumasşedşego*,1834) adlı eseriyle Dostoyevski'nin *İnsancıklar* adlı eserinin son bölümlerindeki yakınlığa dikkat çeker. *İnsancıklar*'ın kahramanı Devuşkin'in “ben her zaman dünyada yokmuşum gibi davrandım” ifadesi *Palto* (*Şinel*,1842) adlı eserin aşağılanmış, itaatkar, silik kişilikli kahramanını anımsatır (Viktoroviç, 1997: 216).

V.F.Pereverzev ise Dostoyevski'nin Gogol ile yakınlığını şu tespitiyle doğrular: “Gogol'ün *Bir Delinin Güncesi* adlı eseriyle Dostoyevski'nin *Öteki* adlı eserini karşılaştırdığımızda bu etkiyi hissederiz. Dostoyevski'nin bu eserindeki kahraman Bay Golyadkin sadece karakter açısından değil, içinde bulunduğu koşullar, yaşamdaki duruşuyla da *Poproşçin*'i anımsatır. Her iki devlet memuru da kendi müdürlerinin kızlarına aşiktir. Bu durum her ikisini de içinden çıkılmaz bir duruma sokar. Dostoyevski'nin bu öyküsünde Gogol'ün yazım tarzının yansımaları görülür. Sınırsız bir sabır ve itaat, yulğunluğa ve sessizliğe dönüşen bir alçalma psikolojisi Gogol tarzında ifade bulur. Bu psikoloji Dostoyevski'nin birçok kahramanında vardır” (Pereverzev, 1912: 24).

Slavcılar ve V.F.Pereverzev tarafından Gogol'ün taklitçisi olarak görülen Dostoyevski hakkında V.Rozanov ve A.Maykov gibi bazı yazar ve düşünürlerin fikirlerinin gerçeği daha çok yansıttığını söyleyebiliriz. V.Rozanov'a göre Dostoyevski, Gogol geleneklerinin takipçisi değil, tam aksine karşıtıdır. V.Rozanov'un düşüncesine göre Gogol yaşamın ahlaki yönünü, Dostoyevski ise ruhunu yansıtır (Pereverzev, 1912: 25). A.Maykov'a göre ise, “Nitelik bakımından Gogol sosyalist bir yazar, Dostoyevski ise psikolojik yönü ağır basan bir yazardır” (Seleznev, 1981: 97).

Doğalcı ekolün yazarlarından olan P.Butkov sentimental natüralizme yönelen bir motifi geliştirir: Küçük insanı hayalperest kavramıyla buluşturur. Bu motifi Dostoyevski'nin *Beyaz Geceler* (*Belye noçi*,1848) adlı uzun öyküsünde görmek mümkündür (Kuleşov, 1982: 37).

Öteki adlı eserinin hemen ardından tekrar çalışmaya başlayan Dostoyevski yaptığı yanlışı düzeltme çabasındadır. Ancak ele aldığı *Bay Proharçin* (*Gospodin Proharçin*,1846) adlı öykü de sert eleştirilere maruz kalır. Bu arada Dostoyevski, *Ev Sahibesi* (*Hozyayka*,1847) adlı uzun öyküsünü ele alır.⁷ Bu eserden oldukça emindir. *İnsancıklar*'la elde ettiği başarıyı tekrar yakalayabileceği kanısındadır. Ancak yine yanılır. Belinski, bu eser hakkında P.V.Annenkov'a şunları yazar: “Dostoyevski '*Ev Sahibesi*' adlı bir eser yazdı. Çok saçma bir eser! Her yeni yapıtıyla biraz daha düşüyor. Dostoyevski'nin dehası üzerine adamakıllı aldandık...” (Seleznev, 1981: 118).

⁷ *Öteki* ve *Ev Sahibesi* adlı öyküleri eleştirilere maruz kalsa da Dostoyevski'nin büyük yapıtlarına zemin hazırlamış eserlerdir. *Öteki* adlı eserde, çift kişilik teması Dostoyevski'nin *Yeraltından Notlar*, *Karamazov Kardeşler* gibi büyük yapıtlarında da işlenir (Fridlender, 1996: 11).

Belinski'nin "Sovremennik" dergisinde çıkan eleştiri yazısı tam bir dışlamadır: "Bu öykünün tümünde sade ve canlı olan bir tek sözcük, bir tek cümle yoktur. Yazar, gerekli açıklamaları yapmadığı sürece bu öykü zihnimizde bir sır olarak kalmaktadır" (Fridlender, 1996, s.29). Bu eserinde, küçük insandan Petersburglu memura dönüşen bir tiplmeyi ele alır. Bu tiplme, *Beyaz Geceler*, *Netočka Nezvanova* (*Netočka Nezvanova*, 1849), *Küçük Kahraman* (*Malenkiy geroy*, 1857) adlı eserlerinde de görülür (Fridlender, 1996: 29).

1840'lı yıllardan 1850'li yıllara geçişte Dostoyevski, taşralı insan tipini ele alır. Bu tiplme, *Amcanın Rüyası* (*Dyadyuşkin son*, 1859), *Stepançikovo Köyü ve Sakinleri* (*Selo Stepançikovo i ego obitateli*, 1859) adlı eserlerinde görülür (Fridlender, 1996: 29).

SONUÇ

İnsancıklar romanıyla doğalcı ekolde ikinci Gogol olarak görülen Dostoyevski, yazdığı diğer eserlerle adım adım bu ekolden uzaklaşmaya başlar. Dostoyevski'nin daha sonradan kaleme aldığı psikolojik yönü anlaşılmayan *Bay Proharçin*, *Öteki* ve *Ev Sahibesi* adlı eserleri Belinski ve grubunun Dostoyevski'den uzaklaşmasına neden olur. Dostoyevski, fakir insanların canlı portrelerini eserlerinde yansıtarak doğalcı ekolde yeni bir aşama kaydetmiştir. Fakir insanların yaşamlarının yüzeysel anlatıldığı bu ekol içerisinde, bu insanların iç dünyalarını yansıtarak bir ilki gerçekleştirmiştir.

KAYNAKÇA

- BELİNSKİ, V.G. Tvorçeskiy printsip realizma i çerti realističeskogo stila. https://www.google.com.tr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&ved=0CC8QFjAA&url=http%3A%2F%2Ffeayschool.ru%2Fsosh%2FTvorcheskijj_princip_realizma_i_cherty_realisticheskogo_s_tilja.doc&ei=0ShHUcjJF4vR4QTo6IAQ&usq=AFQjCNGocXDbV59RVueG8qmqzcoUO2hrLvQ&sig=dMRmmIkRxPVIy0RQmbc9yQ&bvm=bv.43828540,d.bGE adresinden 09.03.2013, 19:23 tarihinde edinilmiştir.
- DOSTOYEVSKİ, F.M. (2001). *Bedniye Lyudi*. <http://ilibrary.ru/text/17/p.1/index.html> adresinden 18.03.2013 tarihinde edinilmiştir.
- FRİDLENDER, G.M. (1996). *Tvorceskiy protses Dostoyevskogo*. Fridlender G.M (Edt.), Dostoyevski. Materialı i İssledovaniya: C. 12 (s.5–42). St. Petersburg: Dmitriy Bulanin.
- İstoriya russkoy literaturı XIX veka vtoraya polovina*. N.N.Skatov (Edt.), Moskova: (1987) Prosveşeniye.
- KULEŞOV, V.İ. (1982). *Naturalnaya şkola v russkoy literature XIX veka*. Moskova: Prosveşeniye.
- PEREVERZEV, V.F. (1912). *Tvorçestvo Dostoyevskogo*. Moskva: K-Vo "Sovremenniye problemi".
- SELEZNEV, Y. (1981). *Dostoyevski*. Moskova: Molodaya Gvardiya.
- VİKTOROVİÇ, V.A. (1997). *Gogol v tvorçeskom soznanii Dostoyevskogo*. N.F. Budanova, İ.D. Yakuboviç (Edt.), Dostoyevski. Materialı i issledovaniya: C. 14 (s. 216–233). St. Petersburg: Nauka.
- YAKOBSON, R.O. (1987). *Raboti po poetike*. Moskova: Progress.